

انگلو فیل تمام عیار

۱۹ مهر ۱۳۹۵ ساعت ۱۴:۳۰

سیدضیا، جهت تأمین منافع انگلیس در این زمینه، «گروهی تحت عنوان کمیته آهن یا زرگنده را تحت نظارت انگلیس تشکیل داد که ضمن پیگیری تصویب قرارداد ۱۹۱۹، در کار برنامه‌ریزی برای اجرای مطامع انگلستان بودند.»

جوان و تاریخ- مقالات

سید ضیاءالدین طباطبایی یکی از چهره‌های مهم و معروف تاریخ سیاسی ایران در عصر معاصر است. وی از شخصیت‌های تأثیرگذار در بسیاری از حوادث مهم سیاسی کشور از جمله کودتای ۱۲۹۹ و تأسیس سلسله پهلوی می‌باشد. سیدضیا از نظر سیاسی، در برهه‌های از تاریخ با دوری از کشور، به حمایت از منافع انگلیس و گسترش نفوذ این کشور روی می‌آورد. وی ضمن دریافت کمک‌های مالی از انگلیس، متقابلاً در تأمین منافع انگلیس تلاش‌های زیادی نموده و خدماتی ارزشمند را به این کشور ارائه می‌دهد که در این نوشته به شرح این روابط و بده بستان‌های مالی و سیاسی سید ضیا و دولت انگلیس پرداخته می‌شود.

سیدضیا از تبعید تا خدمت به انگلیس

سید ضیاءالدین طباطبایی در سال ۱۲۶۸ ه‍.ش در شیراز متولد شد. پدر وی از افراد فعال در امور سیاسی دوره مشروطه بود و با موضع‌گیری‌های متفاوت خود نسبت به مشروطه، مدتی را در تبعید به سر برد. سیدضیا بعد از آغاز تحصیلات خود، همزمان به فراگیری زبانهای خارجی چون روسی، انگلیسی و فرانسوی همت‌گذار و اولین فعالیت سیاسی خود را در حمایت از مشروطه و در قالب روزنامه‌نگاری آغاز نمود. هر چند که بسیاری از آن نشریات بعد از مدتی فعالیت، توقیف شدند. وی در راستای فعالیت‌های سیاسی خود، دو بار به جرم بمب‌گذاری، متواری و به خارج پناهنده شد. اولین بار به اتهام بمب‌گذاری در مغازه یکی از

نمایندگان مجلس که از طرفدارن محمدعلی شاه بود، به بلژیک پناهنده میشود و بار دوم نیز به اتهام تلاش جهت بمبگذاری در خانه شعاعالسلطنه برادر محمدعلی شاه.

بعد از این اتفاق، سیدضیا درخواست پناهندهگی در سفارت بریتانیا را میدهد؛ اما بریتانیا با این درخواست مخالفت میکند که در نهایت با بخشش محمدعلی شاه، مجدداً فعالیت‌های سیاسی خود را از آغاز مینماید اما بازهم به دلیل فعالیت‌هایش مجرم شناخته شده و این بار روانه زندان میگردد. سیدضیا پس از سپری کردن زندان، آزاد و راهی خارج میشود. در این دوران سیدضیا ضمن تداوم فعالیت‌های فرهنگی و سیاسی خود، همکاری خود با انگلیس را نیز آغاز میکند.

«وی که در جشن تاجگذاری ژرژ پنجم، به عنوان نماینده مطبوعات ایران شرکت داشت، از سوی دیپلمات‌های انگلیسی به عنوان مشاور، رایزن فرهنگی و سیاسی مورد توجه واقع شد». ^۱ ضیا، بعد از اندکی فعالیت در این زمینه، به کمک انگلیس به ایران بازگشت و در اولین اقدام به انتشار روزنامه رعد مبادرت نمود. گفته میشود این روزنامه با حمایت مالی انگلیس چاپ و منتشر میشد؛ «زیرا از یک سو سیدضیا مورد اعتماد مأمورین انگلیسی قرار داشت و از سویی روزنامه رعد در زمان جنگ از انگلیس حمایت کرده بود.» ^۲ سیدضیا نیز بر کمک‌های مالی این کشور حساب خاصی باز کرده بود! چنانچه گفته میشود وی با رد کمک‌های مالی سایر کشور، تنها کمک‌های انگلیس را قبول مینمود. در این رابطه «مورخ الدوله سپهر» تاریخ نویس دوره قاجار می‌نویسد: «روز سه شنبه ۲۸ سپتامبر ۱۹۱۵ (۶ مهر ۱۲۹۴) سیدضیاء محموله کمک مالی سفارت آلمان برای نشریه «رعد» را رد کرد و آن را نپذیرفت. او معتقد بود اتحاد با متفقین برای ایران مفیدتر از نزدیکی به آلمان است.» ^۳

سیدضیا نیز در قبال حمایت‌های مالی انگلیس، علاوه بر دفاع آشکار و صریح از مواضع و منافع این کشور در روزنامه خود، در بسیاری از موارد از جمله قرارداد ۱۹۱۹ که در جهت منافع این کشور قرار داشت، تمام تلاش خود را به کار بست تا این قرارداد امضا شود. قرارداد ۱۹۱۹، ضمن آن که تمامی امور کشوری و لشکری ایران را تحت نظر مستشاران انگلیسی قرار میداد، از نظر نظامی، سیاسی و اقتصادی نیز کشور را تحت الحمایه انگلیس مینمود. از این رو سیدضیا، جهت تأمین منافع انگلیس در این زمینه، «گروهی تحت عنوان کمیته آهن یا زرگنده (به مناسبت قرار داشتن اقامتگاه تابستانی سفیر انگلیس در زرگنده) را تحت نظارت انگلیس تشکیل داد که ضمن پیگیری تصویب قرارداد ۱۹۱۹، در کار برنامه‌ریزی برای اجرای مطامع انگلستان بودند.» ^۴

انگلیسیها نیز در ازای خوش خدمتی سیدضیا او را در جریان کودتای ۱۲۹۹ قرار داده و پست نخست وزیری را برای او در نظر گرفتند. این کودتا که با مشارکت سیدضیا و رضاشاه صورت گرفته بود، کاملاً در جهت منافع سیاسی انگلیس قرار داشت. زیرا این کشور درصدد بود با گماشتن یک دیکتاتور ضمن خروج نیروهای خود از کشور، منافع خود را نیز تأمین نماید. در حالیکه به قدرت رساندن فردی تابع، میتوانست منافع این کشور را بهتر تأمین نماید. بر این اساس فرد مورد نظر رضاشاه بود که با همکاری سیدضیا و انگلیس شرایط کودتا را مهیا نمودند. با شکلگیری کودتا، سیدضیا مأمور تشکیل کابینه میگردد و سه ماه در پست نخستوزیری، حکومت میکند؛ اما بعد از سه ماه، بنا به دلایلی از جمله اختلاف با سردار سپه، تبعید و از ایران خارج و سالیان دراز در کشورهای مختلف اقامت میکند تا این که بعد از ۲۲ سال دوری از کشور و پس از سقوط رضاشاه از قدرت، به ایران بازمیگردد.

سیدضیا با ورود به کشور فعالیتهای سیاسی خود را از سر گرفته و مجدداً همکاری خود با انگلیس را آغاز می نماید. وی در ابتدا به فعالیتهای مطبوعاتی مشغول میشود، سپس اقدام به تأسیس حزب اراده ملی میکند. گفته میشود «انگیزه اصلی سید ضیالالدین از تأسیس حزب اراده ملی، مقابله و ستیز با حزب توده ایران و جلوگیری از نفوذ سیاستهای انقلاب شوروی در ایران و در منطقه بود. البته این خط مشی توسط دولت انگلیس به سید ضیاء القاء شده بود.»^۵

در این دوره سیدضیا با اقدامات خود به حدی به انگلیس نزدیک شده بود که بسیاری از مردم وی را عامل انگلیس میدانستند. وابستگی سید ضیا به انگلیس نیز باعث شده بود تا این کشور همیشه در لحظات ضروری بر او حساب کرده و از او جهت تأمین منافع خود استفاده نمایند. چنانچه در ماجرای ملی شدن نفت نیز انگلیسیها تلاش فراوانی جهت نخست وزیری وی نمودند، تا از این طریق بتوانند منافع مالی و سیاسی خود را تأمین نمایند؛ اما در نهایت به دلیل مخالفت مجلس و افکار عمومی این خواسته -تحقق نیافت. سیدضیا تا دهه ۴۰ در عرصه سیاسی فعال بود و همچنان یکی از مدافعان اصلی سیاستهای انگلیس محسوب می گردید. وی بعد از چند دهه فعالیت سیاسی، سرانجام از سیاست کناره گرفت و در سال ۱۳۴۸ بر اثر سکته قلبی درگذشت.

۱- ژان پیر دیگار و برنارد هورکاد یان ریشارد؛ ایران در قرن بیستم، ترجمه عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران، البرز، ۱۳۷۸، ص ۹۹

۲- یرواند آبراهامیان؛ ایران بین دو انقلاب، کاظم فیروزمند، چاپ پنجم، تهران: مرکز، ۱۳۷۷، ص ۱۴۷.

۳- مورخ الدوله سپهر - ایران در جنگ بزرگ ۱۹۱۴-۱۸ - ص ۲۱۳

۴- مسعود بهنود، از سیدضیا تا بازرگان، انتشار نویسنده، ۱۳۶۸، ص ۲۱

۵- محمدرضا تبریزی شیرازی؛ زندگی سیاسی - اجتماعی سید ضیاء الدین طباطبائی، تهران، موسسه مطالعات تاریخی ایران، ۱۳۷۹، ص ۳۹۹

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۱۱۵۴/عیار-تمام-انگلوفا/۲۱۱۵۴>